

Juan Mateo Zabala

**FÁBULAS
EN DIALECTO VIZCAINO**

Fitxategi hau “liburu-e” bildumako alea da,
liburu elektronikoen irakurgailurako prestatua.

Liburu gehiago eskuratzeko:

<http://armiarma.com/liburu-e>

Iturria: *Fábulas en dialecto vizcaino*, Juan Mateo
Zabala (Angel Zelaietaren edizioa). Euskal Editoreen
Elkartea, 1987

<http://klasikoak.armiarma.com>

Egileari buruzko informazioa:

<http://zubitegia.armiarma.com/?i=293>

BERBA-AURREKOA

Zeinbat gauza egiten dituzan gizonak asko asko uste ez ebazanak! Nok esango eustan neuri ipuingiñan egingo nebala? Nik beintzat ez neuntsan sinistuko asko, niretzat nengoalako eze etzala ori ez ene bururako, ez ene bizi-modurako. Alan da guzti makalaldi baten, beste gauzatarako ez nintzanean prestu, eta oean besteetan baño astiroago egon bear izaten nebanean, ene atsegin garrirako uste ez neban eginen oneri eutsi ta ekin neuntsan, eta neureak geienak orduantxe eginak dira.

Bein nagusiena egin ezkerro, eta esan daroagun legez, lanari zaia kendu ezkerro, erraz izaten da zerbait geiago aziten: eta gero eginai esku-aldi batzuk emotea zorra legez artu doa. Bada nik bere besteak erabili oi daben bidetik eztot urten eta bigun-aldia ezkerro, bat edo beste egin dot, eta oneek eta lengoak leundu, ta apaindu, eta eskuak emon deustezan iñorenak Bizkai-koratu: baita onenbestegaz osotu ta biribildu dira orain argitara ateratzen dodazan ipuin mamintsu on onek.

Egia da guztiak bere esku bete baxen eztireala; eta ezin izan bere, jolas-garritzat, eta tarte-garritzat egiteko au artu dodan ezker, ta ez sailltzat, ez egu-neko lantzat. Ogeta bat dira neureak ta amabi bestee-nak, eta bitzuok alkar jota ogeta amairu guztiak, onei aurretik ganetu jakez Euskaldunen alabantzaak, ezta-kit norenak eta atzetik Perugaz Joanen arteko berbeta eder erakutsi andikoa, D. Vicenta Antonia Mogel.

Baakit nik geure euskaldunak ipuinzaleak direala. Gogoan dot oraindo zelan umetan entzun geroazan aoa zabalik, eta adurra erigula, Peru ta Mariaren ipuin sustraibaakoak. Oraingo oneek dira sustrai andikoa, mamiñ ederrekoak, eta on ta onura zabalekoak. Alan balira geiago.

Nik gura neunkeana da ze, oneetatik bidea artuta, edo ainbagakoan, nik baño buru, gatz, asti ta gogo ohea daukanen batek geiago ta ederragoak egin bale-giz. Baita, zer dakigu izango bada? Au baño gatxago-rik ikusi da mundu zabalean. Eta iñok uste baleuke eze zer-egin au deungea dala, edo bai beintzat adino-na ta alperrena, irakurri begi Ebanjelio santuan amar donzelleen irudia, Erregegaz errenteru gaitoen arteko-arena, bearginak maztura eroan ebazan ugazabare-

na, eta beste an dagozan ainbeste, eta gero esango deust.

Bitartean barriz irakurri egizuz ta egikezuz ipuin on oneek: eta alan baderitzazu buruz artu; eta zeuretzat eta besteentzat asko ikasiko dozu zer zelan egin bear dan. Eurak dagoz berba neurtuetan, eta neurri labur-luze, ta gera-aldi era askotakoetan: eta onelan-goak izan daroe berezko gatza, gazigarria ta uia, gogoa joteko, begizkoa egiteko ta errazago oratu ta erantsiteko.

SARREREA

Bizkaiko errietan
gara euskaldunak
egin daiguzan bada
euskeraz bersoak.
Ez dogu euskaldunak
erdera bearrik,
bersoak iminteko
ondo apaindurik.
Euskeraz kantateko
prest nago ni beti,
Bizkaitarren legea
ez galtzea-gaitik.
Ezin itzi giñaike
Bizkaiko lurrean
euskeraz kantatzea
ondo jakunean.

ANTXINAKO EUSKALDUNEN ALABANTZAK

Jaunaren lege ona
euskeran da sendo
Adaneganik ona
garbi eta ondo.
Gorde izan da beti
garbiro fedea
baita geure legeak
eta berbeitea.
Erbestetar gaistoak
nai eukezan galdu
euskaldunak eztabe
bururik makurtu.
Beste erri askotan
jaretxi arren au
eztau iños guretan
kanpokoak agintau.
Alperrik gura eban
Anibal andiak
ezer-ez-etan euki
geure euskaldunak.

Beste gaztelu baga
euren besoetan
koldarturik lotu zan
ta ondo benetan.
Nun, nun dozu indarrak
Anibal arroa?
Zer otzitu izan dok
enkarren beroa?
Martizdi azkarrakaz
burukatu baaz
ator bildur bagarik
gudatuten geugaz.
Erromatarrak eurak
datoz axeturik
zapaltzeko usteaz
alde au bertatik;
baia doaz igesi
ondo lotsaturik,
esku bete gizonek
arpegi emonik.
Augusto Erromako
Enperadoreak
nai ebazan menpetu
euskaldun zagaiak;

baia oneek galtzarrai
erruz eraginik
iges arazo eutsen
euren mugeetatik.
Andi egin ebazan
Erroma zendoak
guretarren biotzak
bai eta besoak.
Ez dau geiago gura
oneekaz gerrarik:
bake-opaka dago
ta gogo gogotik.
Oktabianok bada
ondo ezagutu
gere azkartasuna
eta eban autu
bakea eskintzea
baster txiki oni,
beragaz izateko
adiskide beti
Etzirean amaitu
onekaz bakarrik
gure arerioak
datoz erbesterik.

Godoak gura leukez
geureak menpetu:
Mauru zikinak bardin
danak azpiratu.
Zer egin lekikio
ainbeste jenteri?
Euskaldunak bakarrik,
zelan eurai jarki?
Orregaitiño bere
ez dago bildurrik
basamendi onetan
ondo atondurik.
Gizon bakotxak dauko
bere gaztelua
beragaz daukalako
biotz indartsua;
Erbestetar guztiak
urrun uxaturik
itxi eben erria
burua jasorik.
Zegaitik deritxazu
ainbeste neke lan
euskaldunen artean
beti artu joian?

Gordetarren zintzoro
Jaunaren fedea
gure lege garbiak
geure euskerea.
Erroma bildurgarri
fede bagakoak
nai euskuzan ekarri
guzur Jaungoikoak,
ezarri buztarria
geure idunetan
euskera ta legeak
galdu basarteetan.
Geure asaba onak
gauzak igarririk
iñox beetu ez eutsen
besteri bururik.
Alkar ondo arturik
diño: «Lenago
ondatu ta il danok
azpiratu baño».
Geure ezaugarria
lentzan Lauburua
orain esaten jako
Kurutze santua.

Ixurtzen zan odola
au ez galtzearren:
au jagonik, zirean
guztiak gordeten.
Eztogu, euskaldunak,
lengoen fedea?
Aen euskera laua
et'aren legea?
Zer: emetu al dira
gutarren biotzak?
Baita askok berbetan
dirudie motzak?
Gure asaba zarrak
biztu al baleitez
semetzat ezagutu
naiko ez gindukez:
ez lotsaz artu naiko
gindukez umetzat
ez badoguz jarraitzen
guk euren oñotzak.
Ea baa euskaldunak
azkortu gaitean:
gabiltzan beti zuzen
ta sendo fedean.

Geure bizierea
aztertu bagarik
ez dogu ikusiko
iñox egun onik.
Ez alean guk galdu
erriko legea,
eta antxinatik, dogun
geure euskerea.
Gogoan beti euki
lenengotik ona
sartu ez dala arrotzik
agintetan ona.

IPUIÑEN AURREKO JAKIN-BEARRA

Eguno eztabe
abere mutuak
ta piztia uzuak
egin berbarik bapere.

Diñogu dabela
au eta au esan
erakusteko orlan
geuk egin bear doguna.

IPUIN ONAK LENENGOA

**Ama-alaba, kardantxillo eder kantaria
miruak ilten ikusiak**

Kardantxilloa, emea abian
egokanean berotzen
arrautzatxuak bera galian
aurreko zugatzto baten
kanta ta kanta
dago, eztanda
egin bearrez soñutzen.

Aintzan ederra luma nabarrez
ta ori-gorri guztikoz
ze ama alabak ao zabalez
ari begira dagokoz
euren zentzunak
agan etxunak
dituez pozaren gozoz.

Amak neskari: Poxo maitea,
eztantzun aren soñua?
zoragarria aren samea
zoragarria kantua.

Ai ze polita
geuk ikusi ta
jantzunagun txoritxua!

Ai ze polita! darauntso amari
neskatxi orrek urturik.

Ai ze ederra! Ezin geuk ari
esku-ezarri, ta arturik

eroon gurera
an eukitera
kaiola baten sarturik!

Egozan alan ama-alabak
ero ero txoriagaz
barriz onetan miru izalak
zerutik jatzirik egaz

zart txoriari
erpak ezarri
ta dau igesten beragaz.

Eztituz ainbat gauzak baltztutzen
gau ilunaren iluntzak,
zein da miruak dituz iluntzen
ama-alaben biotzak
kendurik ari
txoritxuari
ederra, sama, bizitzak.

Ta guztiz bere neskak damuaz
beren berengi neskak damuaz
ez eban, ez, asko bear,
antxe egiteko txoienagaz
taska taska negar negar
begi bereak
urez beteak
damuz biotza samur lar.

Amak orduan ondo esanezka
dirautsa bete betean:
Aikon, ementxe garbiro, neska,
emengo poza zer donan:
orain bizirik
puntuako ilik
gozoak ala parean.

BIGARREN IPUÏÑA

Zaldi artoa ta asto apala

Zaldi artoa bitxiz ta zirarrez
tint apaindua jabea ganean
eukala joian ibilte galantez
bere bidean.

Onen betea daroa burua,
baita an dago buru eretxia
ze zabal dala... datorko estua
bide guztia

Astoa barriz azur uts, goseti,
buruz beerarik arrañen azpian
etorren geldi aurreko bideti
bere andiran.

Zaldito putzak buru jagiagaz
irrintz eginik zearka begira
bete betean ta abrigu txarragaz
dirautsa: Jira.

Asto ikuski ta lotsa baakoa
niri bidean ez egin aldera?
Bada ostikoz... ken laster: ken: oa
bide munera.

Asto gaixoak bildurraren nekez
daki ez nor dan ta konor guztiak
joanik daukaz jo baleuan legez
oñaztarriak.

Zan andik ara bularrez idigi
zaldia, eta Jaunak satz-lorrean
galdu zalako apaiñak edeki
ta agindu eban.

Gerora astoak zaldia zamari
eginik dakus ta artoa zimaurdun
eta dirautsa gaistoz makalari:
agur, o lagun.

Ea, gizona, egiten badozu
geriz apur bat, ez arren arrotu
nor-nairi berba gozo egiozu
ez ostikotu.

IRUGARREN IPUÏÑA

Atso ezain, burua eder egiten ebana

Atso azal tximur begi gorria
bizartsu baltza eta sur andia,
argal makur laurogei urtekoa
argal erren laurogei urtekoa
eta aoan agin baakoa.

Bestetik barriz zan pistaz betea
ta zuri eukana ullea,
beiseiñetan zirudian katua
bizarretan sagua.

Ezin zantar ezainago izanik
eztau entzun nai alan danik
diño: zer da au? Betor espillua
ikusteko neure burua.

Ikusten dau bada zuzen egia.

Ezpillu guzurtia!

Diño: emon jat barre egiteko
eta ez neu nazana esateko
dago ezpillu au txarto eginik
ez deust erakusten aginik.

Guzur uts! Ene matrailla zuria

non dok? Non azal leun-garbia?
Ik gau baltz egiten deustak eguna;
eguzki argia iluna:

bela baltz eperra.

Ezainduten dok ederra
neskatxi gazteak dozak zartuten
gorputz lirañak makurtuten.
Ausiko aut, ausi, ostikopean:
ez aut eukiko, ez, etxean.

*Bakotxa bizi dau bere zoroak
orixe dirausku atsoak.*

*Ez dogu ezautu gura burua
ez entzun egia diñonik
ez sinistu berb'onik:
eta ausi nai da espillua.*

LAUGARREN IPUÏÑA

Azuarra ta luki miñ-artua

Bein azeria
plaust jausi zan
sasi ganetik
egitean.

Jausteko orduan
eutsan eutsi
ango azuar
gogor bati.

Ta miñ arturik
biraoka
asi zan, asi,
Kristok oba.

Zein azan gaisto,
zital txarra!

Bere esturan
ire eskua.

Ta bein eskatu
jakanari
euk, txar, urratu
ta erazi.

Arren ta nillak
orain, beti
eroongo al abe
an ta guzti.
Arantzak barriz
bake batez
erantzun deutse
berba onez:
Ez, ez arrenik
niri egin:
ik dok errua
ein baiak min.
Ik aitu bear
endun ondo
nori oratu
ez jausteko.

Onik ezingo
bategana
baoa, ona
eskatzera.
Nok dok errua
ezpada euk?
Ezer errurik
ez jaukat neuk....

BOSTKARREN IPUIÑA

**Ugazab'andra eragin-gillegia,
eta neskatilla otsein ollar-iltzallak**

Etxe bateko andrea
zan bada guztiz kirmena
begiratua ta mena:
berba baten egillea.
Erabillen ak etxea
larregiz ondo aitua:
bearrean tzan urtua:
eta otseinak lanerako
ollarrak jo ordurako
egiten eutsen oiua.
Neskatillak gogaiturik
orren gox jagi bearrez
diñoerdi asarrez

Zer; ta loa erditurik
ta bein ez bein osoturik
beti geuk jagi bearko?
Au ta, nok aturetako?
Ez bada: guzurra, abarra;

ilgo jonagu ollarra
bai, bai geure bakerako:
Esan ta egin, ilten dabe
ta iñok ez igarteko
luki gaistoa jateko
egingo jakala jabe
zabalduta, ollar gabe
andra ori da gelditu

Neskak pozak artu ditu
lo ta lo egitekoan.
Alperrik neskak: sasoan
andrea oi don igitu.
Ugazab'andreak bada
zelan eztaukan ollarrik
amaiketan bagarik
ta goixago bear bada:
Mari, diño, ta txagada
ordu da: ea ta jagi
nagi zagoze, ta nagi,
al zagoze izerditan?
Dei eginda, lau orritan
jagiko bearako don, Mari.

Aror bada otseintxuak
on ekarri bearrea
buruari, kaltepean
parau dituez buruak.

Zeinbati onrak, diruak
osasuna izateko
eginak! ai! okerreko
guztiak deutsez lortuak!
Zuk gazatxu arazuak
munduan ondo egoteko.

SEIGARREN IPUÏÑA

Andra alarguna ta ollo arrautzagillea

Andra alargunak eban
zorionez etxean
ollo arrautzaria;
ta zan ikusgarria
egunoro ifintea
utsik baga arrautzea.

Diño bere artean:

Emon jeutxaadanean
aldi batez artoa,
arrautza egunekoa
beti jeustak egiten.

Zer, bada, eroaten
baieutsaat nik bi bider?

Arrautz bat ez dok ezer
emonik jan aldi bi:

egingo bere nok ni
andi tzar biren jabe.

Zelan bada ez jauek
asmatu onangorik?

Alan ero erorik

gizendu zan olloa
ta arrautza batekoa
alpertu zan guztia.

*Beti izan da egia
geiegi billatzea
utsean geratzea.*

ZAZPIGARREN IPUÏÑA

Arraintzalle uste utsetakoak

Arraintzalle zintzoak
ibaian traña
ezarri ebenean
artzen arraña
pozez alkarri:
behar dogu, zirautsen,
beteta ekarri.

Aldi zanean gero
saare leuna
atera gura dabe
dago astuna.
Au poz zoroak
bir milla arrain baebela
ta igaroak.

Diño: Ei gazteak
gaur bai dirua
zorionez joagu
ziur artua!
Gaur zagiari

ekin bear jeutsaagu.
O pozkalari!
Datoz geldi munerantz
ta ondo pozik
bear lanak eginik
gogo gogotik.
Mutilak, ea,
lanak jakak dirua
onek besteak.

Asten da agertuten
geure sarea
agertu da erdia
urten bestea.
Baita? arraňak?
oneek uretan, eta
arri bat traňak.
An tzan iluntasuna
biotz zauria
eta pozez len tzana
orain jausia
ozta barbarik
egin gura ei eutsen
bat besteari.

Eztakutsu onetan,
ene semea,
munduaren egina
ta guzurtea?
Asko agindu
ta barriz emotean
labur gelditu.
Jainkoa da bakarrik
esanekoa
bein agindu dabena
a emongoa.
Beste guztiak
urre-mendiak esan
emon arrak.

ZORTZIGARREN IPUIÑA

Erbi bizitzeaz gogaituak ta ugaraxioak

Erbi batzuk baten
eginik batzarra:
ai, bada, ziñoen,
geure zori txarra
geu beti bildurrez
beti geu ikara
bein ez gaituk bake onez.

Orrelan, nor bizi
onen bake galduz?
gizonak bateti
lakioz eta suz:
txakurrak ausika
atzean jarraituz
otso, lukiak geu ilka.

Alan ibilteko
oba joagu il
t'azken emoteko
neke ain ugaril

ta ain gogor ganera
jatorkuanari
geu ta lanak uretara.

Esan ta egin doaz
urari emoten
buruak, itoaz,
nekeak itoten.
Munera aik eldu
t'ugaraxioak
an, plast, zirean muxatu.

Auxe ikusirik
diño: gazteak
ez gozak bakarrik
gu nekepekoak.
Gaioazan alon,
atzera: ta lanik
baioagu, egon, egon.

*Nekepean danak
obeto danari
aitu, eta lanak
eiten jakoz azi;*

barriz begiratu

txartoagoari

damuak dira laburtu.

BEDERATZIGARREN IPUIÑA

Agure gogaitua ta balbe txarra

Agureak
ozta ozta
eroian egur-sorta:
ta nekeak
erasota
diño: ai, eriotza.

Non, non ago?
ator laster
gaixo au eroaten
nik gurago
joat, eder,
il bere bizi baxen.

Ar'or bertan
balbe txarra
bere begi aurrean
imini zan
ta dirautsa
zer gurok nik jaiadan?

Ez besterik,
zarrak larriz,
ezpada jasotea
au lurretik:
gero barriz
aurretik eu kentzea.

*Zeinbat zeinbat
biraogilla
artzen dituz ipuiñak!
kalteren bat
eskatuta,
badatos, an, negarrak.*

AMARGARREN IPUÏÑA

**Asto iru jabe bata baño
bestea deungagoak izana**

Astoak eban jabetzat
atxulari esku-etsia
ta eguneko janaria
urri da astoarentzat.
Nai leuke onek beretzat
jango dabena ugari
baia geure atxurlari
orrek ezteutso emoten:
ta orregaitik eroaten
dau gosea ondo sarri.
Ai, ai, diño ugazabak
naiaukak beti ni gosez
asazkaldi on bat pozez,
niri nox elduko jadak?

Ai ta ene gosekadak!
Nik janez au bajoat
laster egin bear joat
emengo egotaldia.

Jabe esku-ugaria,
nik bein izango etxoat?

Gero jabeak, salduten
deutso lapiko-ginari.
Au barriz zan emolari
txarra: eta ez da urten
lazeritik, ez kenduten
astoak gose bizia
bestetik ortuaria
iños ostu eroiana,
eztauko, ez, orain jana
ezta aza baten orria.
Orregaitik astotxua
ebilen beti ta beti
nos onen agindupeti
aterakoan burua
ta ez bizi ain artua.

Salduten dau zorionez
edo obeto adinonez
ta, zelango jabeari?
Narrugin atsituari
nor ilgo eztan emonez.

Narru gordinen azpian
edo ondurikoen pean
egunean egunean
dabil joan etorrian
gosez edo jan gitxian:
ta bildurrez dagoala
nos berari bere azala
kenduko deustan bizirik:
orregaitik erdi ilik
ta ikaraz bizi dala.

Gerora, au esan eban
kontu onak aterarik,
ez beste ugazabarik:
ze banajoak onelan
txar bat itzi banajeban,
besteagaz nok deungago.

*Bakotxa txit ondo dago
Jaunak jarriko tokian
agan burua itzian
izango dau obeago.*

AMAIKAGARREN IPUIÑA

**Gizon esku-eutsi lanez betea
ta adiskide esan onekoa**

Gizon batek eukazan

gauza guztiak

salduta, egin eban

urre-opil bat:

ta lur azpian

sartu eban opila

ortu erdian.

Egunean ta egun

joian zikotza

ikusten ondasuna

edo biotza.

Zeinbat apatxu

emoten deutsan ari!

gero estaldu.

Leiotik dakus batek

zelan urrea

darabilen gizonak

sartu ta atera.

Eta gau baten

kentzen deutso kutuna
ta eroaten.

Oi legez gox goxetik
biaraumean
artu nai dau lurpetik
esku artean.

Damu gorria!
dakus ostu deutsela
opil oria.

O zeinbat negar garratz!
zeinbat aiari!
zeinbat garbai eskerga!

ta, zeinbat larri!
Ez dauka onik:
ez jan, ez edan daike,
eta ez lorik.

Onelan dabilela
igarten deutso
lagunak naibagea
eta dirautso:

Zer dok, gizona,
ain ilun ibilteko
lengotik ona?

Zabaltzen deutsa onek

bere biotza
bai esan bere, daben
damu mingotza
Agertu urrea
edo il nok damuak
adiskidea.

Zer, dirautso lagunak,
au dok gustia?
Artu arri bat eta
egik opila.
Sartu lurpean
ainbat egingo deua
zein da besteak.

*Zekentzarren kaltea
onetan dago,
izan gauza, ez izan
beti deungaro.
Izanda, lana;
galdurik, damu; ta ez
bein ondo dana.*

AMABIGARREN IPUÏÑA

Olo soñularia ta lapurrak

Etxe baten lapurrak dira sartu,
gura dituez basterrak aratu
goi goitik eta bera.

Gero bere ez dabe ezer atera;
ollar zar bat bai, ze izakaria!
baia lapurrentzat ona guztia.

Artu jaiagun au geure ederra,
gangargorri, panpar, buru arroa
lumati, alltsu, lodi, mardo,
guretzat izango dok, gaur eperra.

Gaur bai gure esteguak!

Alan diño lapur txantxa-gurak.

Beeroen ollar zarra iltera
lapikoan egozten imintera.

Emon eutsan ollarrak negarrari
biotza biguntzeko lapurrari.

Zetako nozue ni? O gizonak!
ezpadodaz aragi samur onak?

Guztia dalperrean

lapurrak ez dau errukirik arean.

Ollarrak ekin ta ekin berbera.
Zetako naroazue neu iltera?
Artu baninduzue ollaskotan
samur izango nintzan jatekotan.
Il bedi ollasko bigun gozoa:
ollar zarra, ze jateko zozoa!
Nakutsue zarturik,
gogor, gauza-eza eta zaildurik.
Ez naz bizi neu iñoren kaltean.
Orduak iragartuten gabeen.
Bizi nazala banaz zerbaitako;
ilten banozue ez ezetako.
Neure soñua da txito artua
ta iratzartzeko loak artua.
Eginaren bizarra!
gangar andiagaz az gangarra.
Emon dok ilteko erabagia
idun ori izateko ebagia.
Dozala gizonak iratzartuten,
jagi jitezan gabaz soñututen?
Ori barriz, lapurren aurrean?
Galdua az gaur geure batzarrean
orretantxe jagok gure kaltea
t'iretzat, eroa, orain iltea.

*Gaistogilleak eztau nai argirik
ezta bere izatea ezauna:
okerrerako gura dau iluna,
ta ez eukitea ekuslaririk.*

AMAIRUGARREN IPUÏÑA

Azeri mats-gurea

Lukia baten joan zan mastuira
egozanean dingilizka mordak
aitu ezkerro diño: ai, begira
eta, ze onak!

Oraingo onetan, beintzat bear joat
ase ta bete nik sabel gosea
O ze eguna, ene mats-mordoak
gaur bai neurea!

Abiadu da. Gero nondik nora
ekingo deutsan mats aek jateko:
oraingo saltuka egiten dau gora
aoa artzeko.

Gero atzeko oin bien ganean
zutunik jarri ta agaitik atxina
igo nai leuke, zer da azkenean
ak ez egina?

Bein eginari gitxi eretxirik
beste askotan abantetan jako
indarrak, putzak barrero usturik
arrapetako.

Guxtiz alperrik izan tzan, orrenbat
eze egin-alak, ta ezin eginak
emen ezkeru, eztau ez lakain bat
ostu aginak.

Ostean gero gure lukitxuak
matsai begira epe dollorrean:
ez dozak gauza, ez dozak elduak:
esaten eban.

*Berein onango gizonen artean!
zerbaitegaitik buruak urratu,
al dana egin ta ezin dabenean
atxakiatu.*

AMALAUGARREN IPUIÑA

Katu ariman bildur-egiak

Katu bik
ja janik,
burruntziko olloa
diño
ea ete
daben jango burdiña.

Baleie?
ez dabe:
bildur arima gauzan.

*Zeinbatek
ez joek
gauzak ebaten alan?*

AMABOSTKARREN IPUIÑA

Otso gaixotua ta ardi askojakina

Otsoa dabil basoetan
basterrak guztiak galduten,
emen ostu bestean ilten
jausi da txakurren ortzetan:
Eta aginka ebagirik
itziten dabee gaistoak
galdurik bere lau zankoak
baia orregaitik bizirik
Egun ta egun zerbait da ondu
ta estututen dau goseak:
ezteutso emoten eizeak
ta berarragaz ez atondu.
Ardi bat dabil antxe jaten
ator ona dirauts'otsoak,
erruki bear dok gaixoak.
Ekardak ura ontzi baten.
Ura nai dok nik ekartea?
dirautso urtento ardiak,
ez arabil eu egarriak;
gosea dok, luki, gosea.

Gura eunke malmutz,
garbitu polito polito zintzurra,
ta atarako neure azurra
ire aginetan apurtu.

Arinik ezin doanean
asmadu dok ire egarria
eta azala errukarria
guzur utsa daukak miñean.

Ilgo al az, il, ortxe bertan
asko-jakin, txar, artosoa.
Ez natxak ni orren zoroa,
jausteko eure aginetan.

*Bai: bakotxak gordeburua
gaisto deunga guztietatik,
ta euren berba leunetatik
izan ezdedintzat galdua.*

AMASEIGARREN IPUIÑA

Madrilgo itsu barri zabaltzailak

Zan une baten gerra tin itzal bat
Españarrakaz Frantzesen artean
ta ilten eben gizon makina bat
alkartutean.

Izan tzan bada gere malpekadu,
Irun aldean ataka eskergea:
biok il asko baita asko galdu
batak bestea.

Madrilgo kale, plaza, basterretan
ebiltzan gero bertako itsuak
paperak saltzen eta zabaletan
geuk eginduak.

Dedarrez bada eta turrunt zarrai
ots eraginik, ziñoen itsuak:
Bai: Espaiñarrak deutsez Frantziarrai
eio buruak.

Bagilearen ogei garrenean
or Irunetik zertxubait arago
bitzuok ekin eusten, geu ginean
izan geiago.

Lau milla gizon lurrean etxunik
gelditu jakez eta bost millari
oratu deutse gureak eta artunik
onantz ekarri.

Bertan egoan gizon azartuak
dirautso: Itsu, eta guretarik
zeinbat il dozak? ta , zeinbat artuak?
Arren esagik.

Erantzun eutsan geure itsu orrek:
ori Madrilen eztok esan bear
Parisko itsuak ebatziko joek
artez, nai zear.

*Zerbait egiten gaituezan berbak
or darabilguz beti gora bera;
barriz txikitzn gaituen bestek
ez bein atera.*

AMAZAZPIGARREN IPUIÑA

**Osagilla, gaixoa il ezker
erremedioa esan ebana**

Medikuak
diño bada
il tzan gaixoa gaitik
au odolak
aterata,
etzan ilgo onetatik.
Badarantzu
an dagoan
batek: Au lenagotik
zuk agindu
bazenduan
ori zan ondo eiñik.

*Astoari
garagarra
il ezker ondolik,
biziari
zarra zarra
jaten emon bearrik.*

AMAZORTZIGARREN IPUIÑA

Gizon parrasta ta gizon jakina

Gizon parrastak esaten
ebazan farfulleriak
pitean bein, eta aziak:
Madrilen nik egun baten
jente guztizko errematen
ta Erregeren aurrean
amar bat kana luzean
saltutu, ta andi txikiak
ikaraturik guztiak
antxe gelditu zirean.
Zezen bateri Gaztelan
adar batetik eutsirik
bildots bat legez geldirik
plaz'erdian euki neban.
Katamotzak egit'eban
Kataluñan kalte lartxu.
Mendiz mendi banoatsu:
ta zapotzetik artua
dakart errirauzua
baita an ito panpartsu.

Arrabetean zabalik
ao guztia dabela
eta adurra dariela
begiai eragin baarik
arriturik, ikararik
dagoz jenteak entzuten,
ta barriak itanduten.
Besteari ez nagitu:
ta alkarren atzean ditu
berbak irabiotuten.
An egozanen artean
bat zan nonbait argiago
baita zerbait urtenago.
Eta guztien aurrean
dirautsa onez onean
ta zintzo urrengo itzak:
Adiskidea, egizak
emen diñokan gauz'orreek
eta nik ta beste oneek
eu artuko augu aintzat.

Zeinbateri onenbeste
esan leikion egiaz
buruak parraskeriaz

egin andi naiko beste.
Egin joat au ta beste.
Ain uritan ene aldian.
Orain barriz? Gure errian?
Epelak, ta gauza ezak.
Egizak emen: ta ezertzat
artuko aut ikusian.

EMERETZIGARREN IPUIÑA

**Aztu, besteen gauzeen igarlaria,
ta bereetan itsua**

Aztu guzurra
kartak eio
ta ebagirik
daragoio.
Oni ta ari
igarriten
zer zer etorri
bear jaken
dirautsa Atalgo
mutilari:
I ezkonduko
az iñondi
neska aberats
zintzoagaz
lau milla dukat
jaukaanagaz.
Aganik barriz
bost ume eder

izango dozak
eztok ezer!
Itxas-aldeko
andreari:
Ez bildur izan
senarrenik.
Bost ille barru
zeur'alboan
izango dozu
oniñoan.

Aurtemin jatzun
Habاناتik
urten ta dator
aberatsik,

Onik onean
bere neska
larri datorko:
Ai andrea
gure etxea
suak artu dau
sugatetik
gara galdu.

Aztuak dana
arriturik
negarrez diño
ta gogotik:
Ene mamarra
ast'andia
besteena dakit
ez nirea.

Zeinbat ipuiñak
artzen ditu
euren gauzeetan
itsu itsu:
ta besteenetan
jakin argi
zer egin bear
ta zer itzi.

OGEIGARREN IPUIÑA

Katu padarra ta eiztariak

Antxina erri baten
bizi zan katua
geldi egon bearrez
guztiz gogaitua.
Igesa artu nai dau
etxetik basora
igaroten egunak
bere gogo onera
Diño: Zer dok gazteak,
emen ni sarturik?
Nik egon bear joat
bildurrez beterik?
Sukaldera naioak?
Neska otsegiñak
neureganatzen jozak
bere aserreak.
Ilinti ta bartzunak
jeustazak jaurtuten
neure bizkar-azurra
asko minberatzen.

Au dok emoten jeustan
eguneko ogia
alan artu jaiadan
sabaira-bidea.

Najarabildek gero
sarri ilariaz
lapurreta guztiak
niri egotziaz.

Asmu zantar onegaz
najoek zainduten:
oramaian okelak
jeustezak gordeten.

Iñox iñox bajoak
gure otsegiña
beste toki batera;
baia sugetea
txakur baten pekora
jeustak ak largatzen
itzi nai ez jeustala
onek urreratzen.

Katuak bear joek
bizi ganbaretan
billatu janaria
etxe saguetan:

suak argaltzen jozak
ta guztiz makaldu,
alan geure Mixoxu
guztia dok galdu.
Au dok nik jantzuadan
betiko leloa:
gero estaltzen joek
kontuz lapikoa
arrapau ez jaiadan
geli egosia,
ta euren jatekotik
ase nik gosea.
Egun bakezko baga
nor bizi onelan?
Ez dok enetzat obe
iges berealan
mendira egitea,
zer jan billateko
sabel ain muritua
nosbait beteteko?
Katuak asmo ori
artu eban laster
eizan arrapetako
ollagor ta eper,

satitzak, satorrak, ta
erbi gaztetxuak,
birigarro, zozoak,
beste txoritxuak.

Basoan artu eban
leku ezkutua:

alan dago gorderik
geure bizartsua,
kateak egosteko
pizti, ta egastiai
bidea zabaltzeko
este ximurtuai.

Laster zan bai gizendu
Mixoxu geurea
mendian izat eztau
etxeko gosea.

Diño: Au janaria
samur gozotsua!
Errian bizi dana
da, bai, zoratua.

Katu eremutarrak
ez dau nai berarrik:
ez aran, ez mesmeru
ez baso sagarrik:

aragi samurretan
dago koipeturik,
barau tzarra daukala
betiko azturik.
Onela ebilela
pozez zoratua
doakoz eiztariak
su-armak artuta:
laguntzat dabeezala
eiza-txakur zuurrak
billatu ta ilteko
eper ta erbiak.
Usainka dabilela
txakur bat lurrean
beingoan gelditu da
satitza aurrean.
Dago geure padarra
an ixil gorderik,
txakurrak gura eztau
alde egin arik.
Eiztariak an dira
inguru batuten
ollagor eper edo
erbiak urteten

ete eban sasitik
sua egiteko
ilik eskuz artuta
burjakaratzeko.
Ustez uste baakoan
dakusde katua
sasipe zokondoan
guztia sartua:
eukazala alboan
azurrak ugari.
Zala kaltegillea
trast, eutsen igarri.
Txistuz, barrez, biraoz
deutsea ezkuz eusten
ta lokarri zaillakaz
errime lotuten.
Esaten bere deutse
Eize-galtzallea!
emen galdu bear dok
ire bizitzea.
Gizonak, zer egin dot?
dirautse, katuak
agertu gidazuez
neure pekatuak.

Baldin zeuen laguna
neu banaz onetan
zetarako nozue
alan kastigetan?
*Agintaria bada
kaltegin andia
zelan zigorperatu
lapurtxu txikia?*
*Lapur gaisto artzallak
badira lapurrak
iruntziko ditue
azur ta mamiñak.*

OGETABATKARREN IPUIÑA

**Ezkongea ta emaztegei biak,
gaztea ta zar-nastea**

Ez zar ta ez gazte
bere ulle erdia
zuritzen asia
ta nonbait bere
gogoeta asko igaro ondoan
gizon zikotzto bati jarri jakon buruan
beebala nos edo nos ezkontzeko ordua
Gure ezkongeiak beeban dirua,
bai zea, bai azia;
ta egi egia
ondo kostarik
baldara batua.
Berak azkenik
beeban emastegei naikoa?
Gustiak nai zirean azaz,
edo obeto aren poltzaz.
Geure gizona agaitik
etzan larritzen:
Arinegi gauza onik

ez da egiten.

Neskatilla biri zirudian
itzi eustela biotza artuten;
ez agaitik guztiz jabetuten.

Bada oraindo adin onean tzan:
bestea ia

galtzen asia;
baia apaiñez eukezana estalduak
denporeak ostu eutsazan urteak.

Neskatilla aek zoraturik
euken gizon au guztizko,
bakotxak izatea gaitik
altzoan: ta biak ulle-ustuteko
jolastaka legez errotik
gazteenak zuri guztiak
ta zarrak ulle baltzak
eurrez ideki eutsezan,
orren ondo eze kalboturik
gerora imin eben.

Amodioak ez eban guztiz itsutu
zekento tzar ori: zanean kontutu,
esan eutsen andrageiai berak.
Esker milla, neskato ederrak:
benetan dan au nozue mutildu

baia orregaz eztot ezer galdu.

Ondo da, irakurle maitea,

zer direan neskak jakitea.

Askotan bazabiltz

aekaz txantxetan

gorputz-arimako ondasunak

kenduko deusuez danak.

OGETABIGARREN IPUIÑA

**Bela gaiskin txikia,
otso gaiskilla andia ta gizona**

Astoak bizkar azurrean
eukan zori txarrez zauria.
Gauza zan, bai, negargarria
beleak ekin eutsanean.
Alper ostikadea
ta arrantza tzarrak egitea.
Asta-zaina, barrez, gozozko
ta belea jaten gogozko.
Asto errukarria!
Non jagok eure errukia?
Ikusten egoan otsoa
ze larri ebilen astoa:
astazainak errukirik ez
ta belea uxatu nai ez.
Zori gaistokoa ni
eskupean artu banagi!
Au diño otsoak ez deungero
ze ondo ausmartu ezkerro.
Gizon gaistagin otsotuak

dagoz ipuiñean sartuak
beti bizi bear ikaraz
ez gozoz ta bai bake txarraz.

IPUIN BERBERA

(gauza batzuetan zerbait bestera eginda)

Bela kaltegin txikina, otso eraillea ta gizona

Asto burutzarrak bizkarrean
eukan alan bearrez zuloa:
ta zan negar eragitekoa
beleak an eragoionean
alper ostikadak
ta alper tzirean arrantzakak:
jabea begira barre zantzoz,
ta belea jaten gogo gogoz.
Adi dago lurpetik otsoa
zein estu darabilen astoa:
jabea bertan ero erorik
ta jaleari ez *ken bat ortik*.
Zorigaldua neu
diño, ainbeste egingo baneu!
Bai: egia, otso jabe arek
ori ikusita ilgo induket.
Kaltegin txikia eroan diteke
ilzalla dongea ken beiteke.

OGETA IRUGARREN IPUIÑA

**Asto nekeak amaitua ta ila,
ta zaldi biotz gogorra**

Asta emeak pisu geiegi
eroian bizkar ganean
ta albaintinkaka joian bideti
arnasa ezin betean,
emen gelditu
gero igitu,
txarto batean bestean.

Beragaz joian zalditoari
dirautsa onez ta lotsaz:
Ai zaldi laztan, lagun zamari!
il bear joat pisuaz,
jaukaat larregi
ezin najegik
nik onen zama astunagaz.

Arren ta arren, zaldi maitea,
euk izan nizaz erruki.
Arindu gidak ene kargea,

eutsirik euk atal bati.
Egiten beustak
emongo deuat
eskerrik asko, o zaldi.

Zaldi musturak purrustu tzarrak
eginik, ai! ta entzun ez,
burugin onak lagungin txarrak
dirautsa orri destañez:
Asto ta asto!
Gaisto ta gaisto!
irea beti: besterik ez.

Gogora joan gura enduken
pisutxu iski bategaz!
bestek eztanda ta... bajegiken
ez deuna deus bestenagaz.
Ez jonat ezer;
egin emen ler:
il al din or nekeagaz.

Alango baten astoak uko
egin dau, egin, bidean.
Jabeak arre: jabeak ixo:

jabeak jo, ta alperrean
bertantxe jausi
arnazak asi
astoa, il da azkenean.

Asto bagarik bere burua
jabeak ikusi, eta,
zaldi muxari aren pisua
emon deutso bizkarrera:
ganetik dala
aren azala,
au eratzita, kendua.

Ondo eginik, ondo bai ondo,
saldi biotz bagakoa.
Alantxe bada jakok emongo
doanari eu lakoa.
Ai, bai, gogorra!
ire sendorra,
ta besteena eutsaz, ta oa.

OGETA LAUGARREN IPUIÑA

Leoi-artz auska indargetuak, ta lukia

Leoiak eta artzak bein aurkitu ebeen
mendian barruan arditxu galdu bat
deslai ebilena, baita gura leukeen
biak, bakotxak beretzat

Artza nonbait egon lekuz urrerago
ta leoi jaunari lotsa jagon bagan
ardi gaixoari esetsi lenago
deutso, il ta bota, bertan.

Leoi uzuari ori dakusala
su goritan sartu, ta orroi eginik
basterrak guztiak beera dakazala
garra dario danetik.

Estau onen arin oñastarri batek
batetik bestera bidea egiten
ta il jo dabena, zein da leoi orrek
deutsan artzari ekiten.

Artz bildurgarriak lazturik ulleak
aoa zabal ta erpak lusaturik,
arpegi emoten deutso, zelan atxak
olatuai gogorturik.

Batak gogor gogor ta gogor bestea
erpaka bat onek, bestea erpaka:
biak ortz-aginka, indar-putzak biak
alkar apurtu guraka.

Ai ango orroiak ta desgarrtoa!
Ango burruk-auskak, ta apurtzea alkar!
Ez etzirudian ezpada trumoia
edo lurra zala dar-dar.

Onelan luzaro ibili zirean,
arik etal danok ebai indar-ustu
ta nekeen nekez etxunik lurrean
biok zirean geratu.

Gelditu ezkeron arik puska baten
azeri jakina dator ara laster
ta bien aurrean ardia dau jaten:
eurak barriz ezin ezer.

Oi ta zeinbat bider auzilari txarrai
au jazoten jaken! diruak utzitu:
enkon nastariai eta letraduai
ezer-ezean gelditu.

OGETA BOSKARREN IPUIÑA

**Katamotz uzu kaiolatua,
ta txakur etse-jagola askatua**

Kaiola burdintsuan
katamotz uzua dago sarturik
dakusala txakur bat pozturik
kate bagarik, parlantzuan.
Gora bera au ikusi ebanean
sartu zan katamotza aserrean,
zerua besoz nai dau arrapatu,
eta eukazan burdiñak urratu.
Diño bada deadarrez
txakurrari deadarrez
biraoz ta araoz ta asarrez
dirautso baita su gori asarrez
Zelan ain itzal-arina n'izanik
najaukek emen estu ta katigu?
Niretzat az, txakur, gauz'ez, katibu,
ez doana ez erparik ez zanik.
Alan bere, ire alegerea!
Ara t'onako eure bizitzea!
Ni barriz atsakabez

burdina artean emen naibagez...
Ondo dok, diño txakurrak, parkatu,
egotea eu orlan, ni askatu.
Az erpatsua, ta odol-zalea:
neu gizon etheen jagontzallea.
Ta ezpaintz alangoa
ez natzak ni eu baxen mistoa.
Euk sartzen deutsek guztiai bildurra:
egia dok au eta ez guzurra.
Zetakoira indar-putzak lurrean
izango baira norberen kaltean?
Zeinbat obe biguntxu izatea
ta biotz errukiorra agertzea?
Ez dozu nai katerik?
Ez bada zuk iños egin kalterik.

OGETA SEIGARREN IPUIÑA

Ollar bi pelaskatuak ta gudatuak,
geiago egina ta azpiratua

Ollar bik
alkarri

ekin eutsen gogorto:

batak ta
bestea

zurrau eban galanto.

Goitua
gaixoa

sartu zan ezkutuan;

ganetsuk
kurrukuk

egin orma ganean.

Baia, ah!
saiea

goitik etorri egaz,

t'arturik
erpakin

eroan eban beragaz.

Orduan

legian

lotu zan agintari,

eroanez

len auspez

zuloan zarra jarri.

Arroak

be-joak

izango lurreraíño;

umillak

gorauak.

Fedeak alan diño.

OGETA ZAZPIGARREN IPUIÑA

Basauntz mats-orri-jalea

Eiztariak basauntza
artuterakotz,
txakurrakaz atzean
arin darraikoz.

An tzan lasterra,
ta txakurrak lau-oinka
basauntzak ega.

Geure berna ariñak
aurre-bidea
artu deutse txakurrai,
baita luzea
eta azkenean
ostendu jake ederto
mats-orri pean.

Bildurrak eraginda,
an geldi geldi
dago ezkutadua
or ordu erdi:
baita ain ixilik.

Ze ez ots bat egin dau,

ezta zirkinik.

Bildurra joan, eta

dakus orria:

kili egiten deutso

kili bizia.

Andik sabelak

dirautso: Ei! ekazak

orrako orbelak.

Kili ta kili gero

deutso ekiten

mats oriai bein bañan:

ezta gelditzen.

Ta geroago

dator bina jatera

edo geiago.

Arerioak, diño,

joon jozak ortik:

eztok aen usañik,

eta ez otsik.

Jan ta jan bada:

bildurrak dok aldia,

dok bere janak.

Orrien ibiltetik

gizon argiak
gordeari igarten
deutse tokia.
Arin bai arin
antxe dira guztiak
txakur ta armakin.

Txakur zaunkak mats-tarra
dabe uxatu:
eiztariak su egin,
ta lurreratu.
Agur basauntza
emengoa eginda
plaust, besterantza.

An da esker txar batek
oi dakarrena:
kaltea kalte gane
nosbait atzena.
Il az, patari?
ei euntsan ik parkatu
mats ongillari.

OGETA ZORTZIGARREN IPUÏÑA

Basaurde garaun-bagakoa

Baseritar bateri basaurdeak
egiten eutsan bere soloetan
kalte askotxu gari-artoetan,
ta gero, traska, iges abereak.
Zer? diño: ez al aut artuko,
eta nos edo nos eskupeetuko?
Etorri joakon gau minez sarri,
ta baten eskuak deutzaz ezarri,
iminten dabela zorionean
txarra bere mendean.
Ebaiten deutso ezker belarria,
egiteko alan ezaugarria,
ta isten deutso joaten basora,
elduko etzalakoan solora.
A, osatu jakanean zauria,
ezpeukan bere lengo belarria,
jazo jakanagaz ia azturik,
dakus jabeak soloan sarturik.
Baia zaratea asmau, ta arinka
igesten dau laur-oinka.

Beste gabean dago zorotziten
ta dantzu artoak lurrera egiten
belarri bakotx toa marra marra,
zelan zaldi-mandoak garagarra:
eta apurtuten ortz-aginetan
biurtu-giñokoan urunetan.
Baserritar gaixo kalte artuak
egozten deutzaz osterara eskuak,
ta ebaiten belarri eskoioa.
Belarri motz, eurt: oa.
Girrintzaka doa bere basora,
odola eriola, ja solora
ez geiago etorteko gogoaz.
Zegaitik, diño, donga, joan agoaz
kalteak egitera basterretan?
Zetaako baserritar gaixoari
galdu euk bere lan-izerdia,
urteko janaria?
Osatu zan belarri motzekoa,
ta kilika eukan lengo soloa.
Eh! Banajoak, diño; nok arina,
txakurrakaz burrukatzea egina.
Ez bada, ene burua, larririk;
jateko bear ez dok belarririk.

Boa geldi geldi solo maitera
entzun-bidea zur dauko etxera,
otsik ete danez ango atean,
ez bazan, bitartean
artoz asetuteko atseginez,
ez bildur aziz, ez ikara minez.
Baserritarra orduko soloan
mutilakaz zelataka egoan:
eta, traupa, bertan dau arrapetan,
eta lokarriakaz katigetan.
Gurrinka baltzak ordu ain estuan
eskintz ederrak egiten zituan.
Entzuterik, ez, ez jako ematen
bai aserrez esaten:
Ah goapo, kalte-egilla gaistoa!
zegaitik izan az onen eroa?
Enkusan nire onegitasuna:
nik bere bai eure gaistotasuna.
Ez jagok iretzat parkaziñorik,
ez bizia euri isteko gogorik.
Irugarrenez ene eskuetan
jausi az: ta burdina saietzetan
izango dok: ta ilten dabe beingoan:
ta artu pozik lepoan

mutilak etxera eroateko
ta auzoetan barriak emoteko.
Eguna orduko biaramunean
imini urdea zaldiganean
ta artzen dituk burni zulotuak
su auts-txu galantagaz prestatuak
Abietan da su-taunpa gogorra,
iratzartu leiana ordi konkorra.

Trast, trast, trast emen: plaust, plaust,
plaust bestean.

Sua aldean aldean.

Zer dok au? diñoerriko mutilak,
atso-agura ta umetxu sotilak.
Asten dira barrero su plaustadak,
ta jagi or-emen ke lañokadak.
Dator gero lagundia urira,
kaletarrak guztiak antxe dira.
Andik doaz andiki batenera
ordotsagaz eskintza egitera
ta, ai! ez dabela belarri apurrik
dakuste arriturik.

Batuten da ara gizon-tegia
ateraten jake zaragia.

An bai zala atsegin atsegina!

ardaoagaz onretan kaltegina.
Ebat'eutse zarra zarra burua:
jente guztia dago sor-gortua,
ez ebalako garaunik arean:
ta ez etozan alkarren artean
zein ete zan aren erabagina,
guzurra ala egia.

Ez gazteak, ez arren ikaratu
dakutsuenagaz ez sor-geratu:
diño bertan batek asko jakinik,
ta ipuiña egia uts eginik:
Zelan euki garaunen ispirik,
onek, galdu dabezan belarri bik
zentzatu ez, ta badoa solora
ekarri baga lengoa gogora?
*Kastiguak onduten eztabena
garaunik eztaukena.*

OGETA BEDERATZIGARREN IPUIÑA

**Il baten ganeko ama-aizteen
negarrak, ta erostarienak**

Ama bateri
alaba bat
il egin jakan
gaixoagaz.
Erosteriak,
oi dan legez
negar egiten
badakardez.
Lau andra dira
ta iletak
egiten dabez,
ta galantak.
Beste alaba
ilen aitzak
ikaraturik,
diño: Ama,
zelan elduok
negar ezin:

ta, aldau atzeak
ainbeste egin?
Dirautso amak
Ai, alaba!
bien negarrak
eztozan bat.
Gureak ditun
biotzetik:
baita zindoak
orregaitik.
Orren erostak
azal utsak:
ta beragaitik
gauza ezak.
*Nai gizonakaz
nai Jainkoaz
zeuk biotzetik
egin gauzak.
Kanpo ederra
biotz baga
da bitzuentzat
gauz ustela.*

OGETA AMARGARREN IPUIÑA

Auñã ondo azia ta osto galtzallea

Auntz bat badoa basora
aumetxua itzirik
kortan ondo gorderik
uzten ez din kanpora.
Biotz, amak, ez urten
neu biurtu artean.
Iñor bada artean
oles, ao egiten,
ez idigi beingoan.
Ago, gaixo, zururrik,
ta begiak zabalik
ea ni ete noan.
Zorozten dago otsoa
berbok zeatz entzuten;
eban baia larritzen
jan bearrak gaistoa.
Diño: El aumekia
gozoa ta samurra:
bear joat guzurra
jateko giberria.

Geldi geldi atera
auntz amaren soñuaz
dator, adi gaistoaz
ortz artean artzera.
Aumeak dau gogoan
amaren esan ona
ondo guraz emona
basorako zanean.
Ta olen idigitik
ak eginik begiak,
darakutso argiak
sasiaren osteitik
otso tzar salobrea.
Eta atzea emonik
dirautsa: ken, ken ortik:
baiazuat tresnea.
Umea gurasuak
Jaunaren bildurrean
azi baleu: ak berlan
igarrita, gaistoak
uxatuko lituke.
Gurasoen errua
izan doa, bestera
umek egin baleike.

IPUIN BERA BESTERA ALDATUTA

Aume esan-onekoa ta otso gaistoa

Auntz bat bajoan basora
akumea kortan itzirik,
txito ondo erakutsirik
ez urteteko kanpora.

Laztan, dirautsa, ez urten
neu najatorren artean:
ta norbait badok atean
oles, pitika, egiten.

Ez euk idigi beingoan.
Ago, txintx, iratzarririk
ta begiak idigirik,
ni an ete najagoan.

Dago zelata otsoa
esan eutsana entzuten
baia goseak estuten
eban irrime gaistoa.

Ai, ai! aume-aragia
diño, ze gozo samurra!
Baia bear dok guzurra

neuretzeko giberria!
Doa ixilik atera
auntz amaren soñuagaz
asmu gaistoz artuagaz,
onelan arrapetara.
Aume zurrak dau gogoan
amaren esan ain ona
asko gurata emona
basorako zan ondoan.
Ta atearren zirritutik
egiten ditu begiak
nor darakutsan argiak,
eta dakus ezkututik
arerio tzar otsoa,
eta ez ama maitea.
O mlmutz goseberea!
Ta, zein azan i gaistoa!
Alan dirautsa kortatik,
aume onek otsoari.
Zer ipuiñak gazteari?
Entzun, entzun berpertatik.
Artu beitekez gogoan
zar jakinen esan onak
kalte-artuak emonak
t'ez itzi iñox alboan.

OGETA AMAIKAGARREN IPUIÑA

Txakur-katu adiskideak

Txakur-katuak, nok sinistu?
egozan bein erretillu baten
alkarren bakean jaten,
ta etzirean ezer kiskitu.
Etseko jauna bertatik
auzokoai esateko zegaitik,
deiturik asten jake esaten:
Ta, ez dozuez ikusten
arerio bi baketurik,
eta mai baten alkarturik?
Txakur-katuak, ta, adiskide
balira legetxe senide?
Zer egin ez leike ekanduak,
eta gauza batera oituak?
Beaztuna bere eztitu:
gizon sutsua otzitu:
aserre-erraza bigundu:
okerrena bere zuzendu.

OGETA AMABIGARREN IPUIÑA

Arrantzalea ta txibi bakarra

Arrantzalleak bot'eban sarea
biar dan-dana arrañez betea
egongo zalakoan:

lorik bere ein ezinik egoan.

Jagi zan goxean goxetik

nagi andi bagarik oetik,

ta doa jasotera

zeinbat artu eban ikustera.

Dakus baia damuz beterik

etzakola jausi besterik,

ezpada txibia bakarra.

An tzan ernegua ta an deadarra

eta an esatea:

onetako ezarri joat sarea?

txibia bategaitik gaba galdu,

ta pozen zoroz ezer ez afaldu?

Noan guzti au najaroiala loak;

ta sabela ilten jan bakoak?

Semearen galdua!

Nekatuen artean nekatua!

Onelan egoala erneguetan,
biraoz bazterrak betetan,
esaten deutso ikaraz txibiak:
Gizon ona, ken niri ariak.
Itxaso-bidea emon gidazu:
nosbait nos damutuko etzazu.
Egingo naz txibi eskergea:
botako dozu barriro sarea
 itxaso basterrera:
etorriko natzazu sarera
andi, mardo, gizendurik,
ez deusut sartuko guzurrik.
Txibia bat, ze izakaria!
Zelan zuk nigaz afaria
egingo dozu gaur gabean?
Ez dozu obe datorren urtean
 neure jabe izatea,
ta apari galant bat egitea?
Etorriko natzazu lagunakaz:
zeuk orduan arraňakaz
aterako dozu diru andia:
ta esangoazu: Ai txibia
egia-zale ta berbakoa!
Sinist'ezteutsuna da eroa.

Sinistu neutsun ordu onean:
imini nozu gaur egun obean.
Bai, euri sinistu nik?
ez dok ikusiko beste egunik.
Obe dok arrain txiki bat eskuan
balea baño, au askatuan
bajabile batera bestera.
Ator eu orain ene etxera.
Nox geroko ogiak, nox gosea
kenduko dok? Eta nox ase
itzi sabel argal makaldua?
Burduntzira, zital galdua.

Asko ta asko izangoak
ezer baga itzi dituz:
eskukoari eutsi zuk
badau zerbait oraingoak.

OGETA AMAIRUGARREN IPUIÑA

**Ilteko egoan gurasoaren burubide
ona ta ume zintzoro beargillak**

Ilteko etsita ja egoan
guraso batek, umeak
aurrera ekarri, ta ondoan
dirautsez orango berbak:

Ene semeak
gutziz maiteak

nik laster il bear joat.

la niretzat ez dozak ezer
mundu onetako gauzak:
zuentzat ortxe, bai eta laster
itxiko joadaz danak

ortxe basterra,
etxe ederra,

eta mastui galantak.

Baia ez ñeukek nik joan gura
zeuei au esan bagarik,

onen mastuitan zaintsu atxurra
erabilita zakondurik,
katanarrua,
bean sartua,
topaukozue beterik.

Andik, guraso au il ezkeru,
aren esanen ganera
semeak lana bero bai bero
egiten abiatu dira:
mastui atxurtu,
soiak apurtu,
ta azpiko lurak ganera.

Katanarrua etzan agertu,
ez eta beste dirurik;
baia mastuiak alan atxurtu,
eta mats-mordaz beterik,
euren saria
irabazia
gonburu deutso ekarririk.

Ganezka bada upakerea
bete dabe txakolinez:

ta batzuk edan, saldu bestea,
kontuak jota, azkenez
 seme bakotxak
 dituzan boltzak
bete dituz urre onez.

Dirautse bada bat besteari:
ze katanarru oberik?

Nonbait aiteak au iragarri
nai jeuskuan ez besterik.

 Ea gizonak
 lan on zakonak
onexegaz aberatsik.

OGETA AMALAURGAREN IPUIÑA

Isopo agurea jolastuten ta olgetan

Isopo txintxilan
ebilen poz pozez
mutilen artean
mutil balitz legez.
Aurreko guztiak
dagoz an barreka
zar bat mutil ikusita.
Agure jakinak:
Gazteak, dirautse,
zeri zuek barre
egin deutzazue
nonbait ni txintxilan
nakutsuelako
ta ume ginik Isopo.
Ah zoroak betor
sagita-arkua.
Ara emen, ta esan,
zegaitik kordela
onen nasai daukan?

Gauza ez talako
beti au tiran badago.
Galdu egingo da
gizona ta belan
beti badiñardu
gogor bearrean.
Nasaitu beiteke
tingi bat aldian
osasuna izan daian.

OGETA AMABOSTGARREN IPUINTZAT

**Peru atxulari alperragaz Joane nekazale
zintzoaren arteko berbaikuntzea**

Peruk

Ez daukat gogo onik
aurtengo urtean
pozagaz kantetako
suaren aurrean:
koltzan artorik ez, ta
gelia auzoan,
koipe asko ez dago
geure lapikoan.
Ibilik bearko dau,
bai, gure atsoak
uritik ekarteko
tremer ta artoak.
Baia, dirua non da?
or dago ultzea,
saldu bearko dogu
daukagun guztia.
Galiziatik dator

sardina gazia
gere lauko apurren
eroan-garria.
Urak ez deusku ilgo
aren egarria,
zegaz erosikoogu
txakolin barria?
Ondo otza nik daukat
utxa kisketea,
ez asko beroago
zizkuko poltsea:
idi makar bi dagoz
geure okulluan;
saldu bearko ditut
aurtengo neguan.
Beti jagot alboan
Maria geurea
negarraren soñuan
joten iletea:
ardaoa ta pipea
itzi daidazala.
Lenago itziko dot
daukadan azala.
Ugazaba jaunari

neuk esango deusat
igazko errentea
itzi parkatutzat.
Aurten jausi jatana
abustu ostean
pagauko deusadala
diru ederrean.

Joanek

Ai Peni, peni! zara
zu beti alperra:
sarri izango dozu
alkandara zarra:
belauna agirian
prakeen zulozik,
adurrata mokoak
okotz ingurutik.
Sistiriña dariozu
ukondoetatik,
txapelaren atala
belarri ondolik:
alkondara barririk
ez jatzu ikusten
gorurik zeure etxean

ez dabe egiten.
Nik etxean daukadaz
zezin ta urdaia
artorik ezpadago
jango dot ogia.
Ene troxak daukadaz
gariz beteturik,
urte barru onetan
ez daukat goserik.
Etxean azi beti
bigae mardoak,
gero euki daiezan
beterik erroak.
Eznetxu gozoagaz
ai ze edaria!
esan leiteke bada
zerutik jatzia.
Etxean aziriko
zekortxu ederrak
egin oi daroadez
soloko bearrak.
Ez deutset Montañarrai
dirurik emoten:
merkaturik merkatu

ez nau neu ibilten.
Zuk bere bazenduke
egingo bearra,
eta ondo nekatu
garriko azurra,
ez eldu iños-bere
ardan-tokietan
dirua bazeunkake
esturasunean.

Peruk

Ai, Joane, erraz da
kontuok esaten;
baia nik eztot errez
diñozuna'giten.
Zelan euki ginaike
ainbeste ganadu,
biri zer jaten emon
ozta badaukagu?
Uda-barrian artu,
negurako saldu:
bitartean bideetan
etenten ditugu.
Irabazten doguna

lenaz dago janik;
ez dogu guk urtengo
bizi onetatik.

Joanek

Euki ezkerro, Peru,
daukazun basterra,
zuk bere artu zīñai
labore ederra:
naboa ta berarra
ganaduentzako,
eznea, ta aragia
jat-orduetaako.
Itxi ibilteari
beti karrioan:
bearra egin zoli
etxeko soloan.
Ez dau lurrak emoten
berez ondasunik,
atxur ta laieagaz
eragin bagarik.
Pipa motxa aotzean,
txapela okerrik,
zeure zopita zarrak

arrastau ezinik,
beti zabiltz bidetan
gelditu bagarik:
alan izan ezingo
arto ez garirik.
Aldatu bear dozu
bizi-modu ori
benetan gura bozu
ondasunak euki:
seme-alabei bere
laneen erakutsi:
eta bildur onean
familia azi.
Ez daiela ikasi
lapurkeriarik
ezta bere esaten
iños berba txarrik.
Ez jaietan egoten
tabernan sarturik
jokoan, edanean,
ta gero moskorrik.
Kendu alde batera
biotz-gorrotoak:
gogotik maite izan

lagun ta auzoak.

Jaunaren agindua

da parkatutea:

gorrotoak oi dakar

an-emen kaltea.

Gazte gaztetxutatik

beti elexara,

zeuen abadearen

berbak entzutera:

ilean bein konfesau

ta arimak garbitu:

bizi-era on on bat

osoro jarraitu.

Zuzen gabiltzan beti

Jaunaren bidean:

ta ez berba-lekurik

imini errian.

Alan egin ezkerro

erbeste onetan,

orain ondo, ta gero

ondo zeruetan.

Agur, Peru neurea,

urrengo artean,

alkar daigula ikusi

datorren urtean,
ganbarea beterik
upea ganezka,
txaltxu jaio barriak
atetan saltoka.
Jesusen izenean
eroan nekeak,
alan irabazteko
atsegin beteak:
itzi gaurtik aurrera
taberna-zuloak,
eta ondo atondu
baso ta soloak.